

referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 88 alin. (2) lit. b) și ale art. 346 alin. (3) lit. b) din Codul de procedură penală

Publicată în: Monitorul Oficial Nr. 1.155 din 6 decembrie 2021

Valer Dorneanu	- președinte
Cristian Deliorga	- judecător
Marian Enache	- judecător
Daniel Marius Morar	- judecător
Mona-Maria Pivniceru	- judecător
Gheorghe Stan	- judecător
Livia Doina Stanciu	- judecător
Elena-Simina Tănăsescu	- judecător
Varga Attila	- judecător
Mihaela Ionescu	- magistrat-asistent

Cu participarea reprezentantului Ministerului Public, procuror Nicoleta-Ecaterina Eucarie.

1. Pe rol se află soluționarea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 88 alin. (2) lit. b) și ale art. 346 alin. (3) lit. b) din Codul de procedură penală, excepție ridicată de Elena Drăgan și Hortenziu Teodor Drăgan în Dosarul nr. 4.544/90/2017/a1 al Curții de Apel Pitești - Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie și care formează obiectul Dosarului Curții Constituționale nr. 893D/2018.

2. La apelul nominal se prezintă, pentru autorii excepției, doamna avocat Anca Tomescu din cadrul Baroului Olt, având împuternicire avocațială depusă la dosar. Lipsesc celelalte părți, față de care procedura de citare este legal îndeplinită.

3. Cauza fiind în stare de judecată, președintele Curții acordă cuvântul apărătorului autorilor excepției, care face referire la conținutul normativ al art. 88 alin. (2) lit. b) din Codul de procedură penală, apreciind că sintagma "*martor citat în cauză*" aduce atingere atât dispozițiilor constituționale ale art. 21, 23, 24 și 41, cât și prevederilor art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Susține că martorul avocat citat în cauză nu dobândește, prin simpla sa citare, o a doua calitate procesuală distinctă în cauza penală, cu excepția situației în care este ascultat ca martor în cauză. Face referire la situația de fapt din dosarul de fond, specificând că a fost avocat în faza de urmărire penală, fiind citat ca martor de către parchet. Întrucât este descendent în linie directă al inculpaților, a exercitat, în temeiul art. 117 din Codul de procedură penală, dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor. Susține că textul de lege criticat poate genera abuzuri din partea organelor judiciare atât în faza de urmărire penală, cât și în faza de judecată, în sensul înlăturării unui avocat incomod. Solicită admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 88 alin. (2) lit. b) din Codul de procedură penală, apreciind, totodată, că Decizia Curții Constituționale nr. 136 din 10 martie 2016 nu este aplicabilă, în condițiile în care, spre deosebire de contextul actual, avocatul din respectiva speță a avut calitatea de martor citat și audiat în cauza penală. De asemenea, solicită admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 346 alin. (3) lit. b) din Codul de procedură penală. Face referire la sintagma "*toate probele*", pentru a arăta că este imposibil ca un avocat să poată exclude, în camera preliminară, toate probele din dosarul penal. Invocă Decizia Curții Constituționale nr. 22 din 18 ianuarie 2018, prin care s-a admis excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 102 alin. (3) din Codul de procedură penală și s-a constatat că acestea sunt constituționale în măsura în care prin sintagma "*excluderea probei*", din cuprinsul lor,

se înțelege și eliminarea mijloacelor de probă din dosarul cauzei. Arată că în camera preliminară a fost exclus raportul de constatare tehnico-științifică, însă, deși instanța de control constituțional a stabilit, prin decizia invocată, că urmează să fie exclus fizic din dosarul cauzei, acesta se regăsește în toate ordonanțele din faza de urmărire penală, inclusiv în rechizitoriu, iar nerestituirea rechizitoriului la parchet în vederea refacerii sale conduce la ineficiența Deciziei nr. 22 din 18 ianuarie 2018, anterior invocată.

4. Reprezentantul Ministerului Public, având cuvântul, pune concluzii de respingere, ca neîntemeiată, a excepției de neconstituționalitate. În acest sens, reține că interpretarea și aplicarea legii de către organele judiciare au loc în baza unor norme edictate de legiuitor în temeiul competenței sale constituționale. Faptul că anumite dispoziții de lege sunt aplicate într-o anumită manieră de către organele judiciare nu poate conduce *de plano* la neconstituționalitatea acestora. Reține că dispozițiile art. 88 alin. (2) lit. b) din Codul de procedură penală reglementează o ordine de preferință în cazul în care o persoană întrunește în cauzele penale două calități procesuale, cea de martor și cea de avocat, calitatea de martor având întâietate față de cea de apărător. Împrejurarea că în procesele penale martorul citat nu poate fi avocat al unei părți sau al unui subiect procesual penal reprezintă grija legiuitorului pentru înlăturarea unor prezumții de parțialitate. Consideră că textul criticat nu aduce atingere dreptului la muncă al avocatului, deoarece incompatibilitatea este stabilită doar la o anumită cauză penală în care avocatul are calitatea de martor. Invocă jurisprudența instanței de la Strasbourg, potrivit căreia, în pofida relației de încredere dintre avocat și client, nu se poate acorda un caracter absolut dreptului garantat la art. 6 paragraful 3 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, acesta fiind subordonat unor limitări, ipoteză în care instanțele de judecată au sarcina de a decide în funcție de interesele părților și în funcție de împrejurările cauzei. Cât privește excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 346 alin. (3) lit. b) din Codul de procedură penală, face referire la obiectul camerei preliminare, reținând că restituirea cauzei la parchet, în ipoteza excluderii tuturor probele administrate în cursul urmăririi penale, se impune având în vedere necesitatea refacerii în totalitate a urmăririi penale, întrucât probele administrate anterior nu pot fi valorificate în mod legal și just în scopul aflării adevărului.

CURTEA,

având în vedere actele și lucrările dosarului, constată următoarele:

5. Prin Încheierea din 31 mai 2018, pronunțată în Dosarul nr. 4.544/90/2017/a1, **Curtea de Apel Pitești - Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 88 alin. (2) lit. b) și ale art. 346 alin. (3) lit. b) din Codul de procedură penală.** Excepția a fost ridicată de Elena Drăgan și Hortenziu Teodor Drăgan cu ocazia soluționării contestațiilor formulate și de autori împotriva Încheierii nr. 57 din 21 martie 2018, prin care judecătorul de cameră preliminară din cadrul Tribunalului Vâlcea a respins cererea de constatare a neregularității actului de sesizare a instanței, a admis cererea de excludere a raportului de constatare din 10 iunie 2015, a respins cererea de excludere a celorlalte probe și acte de urmărire penală și a dispus începerea judecății.

6. **În motivarea excepției de neconstituționalitate**, autorii acesteia susțin că, prin formularea utilizată de legiuitor în textul art. 88 alin. (2) lit. b) din Codul de procedură penală, respectiv prin utilizarea sintagmei "*martorul citat în cauză*", se încalcă prevederile constituționale referitoare la muncă și protecția socială a muncii, dreptul la apărare, libertatea individuală și accesul liber la justiție. Susțin, totodată, că avocatul citat ca martor într-o cauză penală nu dobândește prin simpla sa citare ca martor o a doua calitate procesuală distinctă, exceptând situația în care depune declarație ca martor, în acea cauză. Arată că, în speță, unul dintre apărătorii aleși ai inculpaților, autori ai excepției de neconstituționalitate, a fost citat în calitate de martor, însă a refuzat să dea declarație în această calitate, invocând dispozițiile art. 117 alin. (1) lit. a) din Codul de procedură penală.

7. Cât privește dispozițiile art. 346 alin. (3) lit. b) din Codul de procedură penală susțin că refacerea rechizitoriului prin trimiterea acestuia la parchet nu trebuie să fie condiționată de excluderea tuturor probelor din dosar, această condiție fiind, în opinia autorilor, neconstituțională în ipoteza la care face

referire Decizia Curții Constituționale nr. 22 din 18 ianuarie 2018, când în rechizitoriu sunt menționate probe declarate nelegale și excluse în procedura camerei preliminare.

8. Curtea de Apel Pitești - Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie reține că susținerile autorilor sunt neîntemeiate, de vreme ce prevederile art. 346 alin. (3) lit. b) din Codul de procedură penală nu impiedică asupra drepturilor procedurale ale inculpatului și procurorului, normele criticate constituind garanții ale drepturilor fundamentale prevăzute la art. 21 alin. (3) din Constituție și la art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Totodată, apreciază că interdicția impusă de legiuitor în conținutul art. 88 alin. (2) lit. b) din Codul de procedură penală nu încalcă dreptul la muncă, întrucât, de principiu, limitarea drepturilor constituționale este posibilă în vederea realizării actului de justiție. Apreciază, de asemenea, că dispozițiile art. 23 din Constituție nu au incidență în cauză. Cât privește critica referitoare la încălcarea dispozițiilor constituționale ale art. 21 și 24 invocă jurisprudența instanței de la Strasbourg, potrivit căreia, în pofida relațiilor de încredere dintre avocat și client, nu se poate acorda un caracter absolut dreptului garantat de art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Acesta este subordonat obligatoriu unor limitări atunci când instanțele au sarcina de a decide dacă interesele justiției impun numirea unui apărător din oficiu pentru acuzat. La numirea avocatului respectiv, instanțele naționale trebuie inevitabil să țină cont de dorința acuzatului. Cu toate acestea, instanțele pot să nu țină seama de aceasta dacă există motive pertinente și suficiente pentru a considera că interesele justiției o impun. Limitările admise reprezintă expresia preocupării pentru prevenirea unor dubii de natură judiciară, ce pot să apară în cauze concrete, în situații individuale, dispozițiile legale astfel criticate nefiind altceva decât interdicții care constituie măsuri de protecție pentru părți și împotriva unor suspiciuni ce ar putea altera actul de justiție. De vreme ce avocatul asupra căruia poartă interdicția cuprinsă în textele de lege criticate avea cunoștință despre fapte sau împrejurări pe care le-a cunoscut înainte de a deveni apărător sau reprezentant al vreunei părți în cauză, acesta ar fi trebuit să acționeze cu simț etic, potrivit normelor deontologice ale profesiei, și să îi comunice clientului său riscul de a intra sub incidența dispozițiilor criticate și să îl îndrume, cu bună-credință, spre soluția angajării unui alt avocat, fie încă de la început, fie din momentul în care a fost ascultat ca martor.

9. Potrivit prevederilor art. 30 alin. (1) din Legea nr. 47/1992, încheierea de sesizare a fost comunicată președinților celor două Camere ale Parlamentului, Guvernului și Avocatului Poporului, pentru a-și exprima punctele de vedere asupra excepției de neconstituționalitate.

10. Președinții celor două Camere ale Parlamentului, Guvernul și Avocatul Poporului nu au transmis punctele lor de vedere asupra excepției de neconstituționalitate ridicate.

CURTEA,

examinând încheierea de sesizare, raportul întocmit de judecătorul-raportor, susținerile apărătorului autorilor excepției de neconstituționalitate, concluziile procurorului, dispozițiile legale criticate, raportate la prevederile Constituției, precum și Legea nr. 47/1992, reține următoarele:

11. Curtea Constituțională a fost legal sesizată și este competentă, potrivit dispozițiilor art. 146 lit. d) din Constituție, precum și ale art. 1 alin. (2), ale art. 2, 3, 10 și 29 din Legea nr. 47/1992, să soluționeze excepția de neconstituționalitate.

12. Obiectul excepției de neconstituționalitate îl constituie dispozițiile art. 88 alin. (2) lit. b) și ale art. 346 alin. (3) lit. b) din Codul de procedură penală, care au următorul conținut:

- Art. 88 alin. (2) lit. b): "(2) Nu poate fi avocat al unei părți sau al unui subiect procesual principal: [...] b) martorul citat în cauză; [...]";

- Art. 346 alin. (3) lit. b): "(3) Judecătorul de cameră preliminară restituie cauza la parchet dacă: [...] b) a exclus toate probele administrate în cursul urmăririi penale; [...]".

13. Autorii excepției de neconstituționalitate susțin că dispozițiile art. 88 alin. (2) lit. b) din Codul de procedură penală aduc atingere atât dispozițiilor constituționale ale art. 21 referitor la accesul liber la justiție, ale art. 23 privind libertatea individuală, ale art. 24 privind dreptul la apărare și ale art. 41 referitor la muncă și protecția socială a muncii, cât și prevederilor art. 6 din Convenția pentru apărarea

drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Cât privește dispozițiile art. 346 alin. (3) lit. b) din Codul de procedură penală invocă atât dispozițiile constituționale ale art. 1 alin. (5) referitor la principiul legalității, ale art. 16 alin. (1) privind egalitatea în drepturi a cetățenilor, ale art. 21 alin. (3) care consacră dreptul părților la un proces echitabil și ale art. 124 privind înfăptuirea justiției, cât și prevederile art. 6 și 13 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

14. Examinând excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 346 alin. (3) lit. b) din Codul de procedură penală, Curtea reține că, prin Decizia nr. 22 din 18 ianuarie 2018, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 177 din 26 februarie 2018, a admis excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 102 alin. (3) din Codul de procedură penală și a constatat că acestea sunt constituționale în măsura în care prin sintagma "excluderea probei", din cuprinsul lor, se înțelege și eliminarea mijloacelor de probă din dosarul cauzei. Totodată, Curtea observă că, după pronunțarea acestei decizii, legiuitorul nu a intervenit, astfel cum prevede art. 147 alin. (1) din Legea fundamentală, în sensul punerii de acord a prevederilor declarate ca fiind neconstituționale cu dispozițiile Constituției.

15. În aceste condiții, referitor la faptul că legiuitorul nu a intervenit pentru a pune de acord prevederile declarate ca fiind neconstituționale cu dispozițiile Constituției, Curtea a reținut că, potrivit dispozițiilor art. 147 alin. (4) din Constituție, deciziile pronunțate de Curtea Constituțională sunt general obligatorii și au putere numai pentru viitor, având aceleași efecte pentru toate autoritățile publice și toate subiectele individuale de drept. Decizia prin care Curtea Constituțională, în exercitarea controlului concret a posteriori, admite sesizarea de neconstituționalitate este obligatorie și produce efecte erga omnes, determinând obligația legiuitorului, potrivit art. 147 alin. (1) din Constituție, de a pune de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Legii fundamentale. Termenul în care trebuie îndeplinită obligația constituțională este de 45 de zile, consecința nerespectării sale fiind încetarea efectelor juridice a dispozițiilor din legile sau ordonanțele constatate ca fiind neconstituționale în vigoare la data efectuării controlului și suspendate de drept pe durata termenului constituțional.

16. În consecință, ținând seama de dispozițiile constituționale ale art. 142 alin. (1), potrivit căroră "Curtea Constituțională este garantul supremației Constituției", și de cele ale art. 1 alin. (5), potrivit căroră "în România, respectarea [...] legilor este obligatorie", Curtea reține că legiuitorul are obligația de a reglementa, în sensul punerii de acord a prevederilor declarate ca fiind neconstituționale cu dispozițiile Constituției, pasivitatea acestuia fiind de natură să determine apariția unor situații de incoerență și instabilitate, contrare principiului securității raporturilor juridice în componenta sa referitoare la claritatea și previzibilitatea legii (a se vedea, mutatis mutandis, Decizia nr. 392 din 6 iunie 2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 504 din 30 iunie 2017, paragrafele 51, 56 și 57, și Decizia nr. 163 din 26 mai 2020, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 729 din 12 august 2020).

17. Așa fiind, Curtea constată că autorii excepției, prin modul de formulare a criticilor de neconstituționalitate, încearcă în fapt compensarea lipsei de diligență a legiuitorului, prin pronunțarea unei noi decizii a Curții Constituționale. Or, instanța de contencios constituțional nu are competența de a complini viciul normativ invocat de autori prin motivele de neconstituționalitate formulate, întrucât și-ar depăși atribuțiile legale, acționând în sfera exclusivă de competență a legiuitorului primar sau delegat, așa încât excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 346 alin. (3) lit. b) din Codul de procedură penală urmează a fi respinsă ca inadmisibilă.

18. Cât privește excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 88 alin. (2) lit. b) din Codul de procedură penală, Curtea observă că a pronunțat Decizia nr. 136 din 10 martie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 293 din 18 aprilie 2016, prin care a respins, ca neîntemeiată, excepția de neconstituționalitate și a constatat că dispozițiile art. 88 alin. (2) lit. b) din Codul de procedură penală sunt constituționale în raport cu criticile formulate.

19. În considerentele deciziei precitate, Curtea a observat că dispozițiile art. 88 alin. (2) lit. b) din Codul de procedură penală dispun cu privire la o ordine de preferință în cazul în care o persoană întrunește, în cauzele penale, două calități procesuale, cea de martor și cea de avocat, calitatea de martor având întâietate față de cea de apărător. Curtea a reținut însă că împrejurarea că, în procesele penale, martorul citat în cauză nu poate fi avocat al unei părți sau al unui subiect procesual principal nu reprezintă altceva decât grija legiuitorului pentru înlăturarea unei prezumții de parțialitate,

deoarece nimeni nu poate fi martor în propria sa cauză (nemo testis idoneus in re sua). Aceasta reprezintă nu numai o obligație, dar și o garanție a exercitării cu bună-credință a dreptului la apărare, prin înlăturarea oricăror suspiciuni cu privire la raporturile judiciare. Fie că asistă, fie că reprezintă o parte sau un subiect procesual principal, avocatul astfel ales sau desemnat nu-și poate exercita cu obiectivitate sarcina, câtă vreme este ținut de o eventuală calitate de martor a cărui declarație poate conține elemente contrare intereselor clientului.

20. Curtea nu a reținut critica referitoare la afectarea dreptului la muncă al avocatului, deoarece incompatibilitatea astfel stabilită este singulară, și anume într-o cauză în care acesta are calitatea de martor. Acest status quo nu se extinde asupra calității de avocat, acesta nepierzându-și dreptul de a exercita profesia în alte cauze. Dreptul la muncă, alegerea profesiei, a meseriei sau a ocupației, precum și a locului de muncă vizează posibilitatea oricărei persoane de a exercita profesia sau meseria pe care o dorește, dar cu respectarea anumitor condiții stabilite de legiuitor (Decizia nr. 513 din 20 iunie 2006, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 598 din 11 iulie 2006). Pe de altă parte, Curtea a reținut că motivele referitoare la încălcarea art. 41 din Constituție nu ar trebui analizate, fiind formulate de o persoană care nu poate justifica un interes în acest sens, fiind invocată Decizia nr. 1.519 din 15 noiembrie 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 67 din 27 ianuarie 2012, pronunțată în soluționarea unei excepții de neconstituționalitate ridicate de clientul unui avocat, în care Curtea a statuat că autorul excepției de neconstituționalitate trebuie să demonstreze un interes personal în contestarea constituționalității unui text de lege.

21. Cât privește critica referitoare la încălcarea dispozițiilor constituționale ale art. 21 referitor la accesul liber la justiție și ale art. 24 referitor la dreptul la apărare, Curtea a invocat practica Curții Europene a Drepturilor Omului care a reținut că, în pofida relațiilor de încredere dintre avocat și client, nu se poate acorda un caracter absolut dreptului garantat de art. 6 paragraful 3 lit. c) din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Acesta este subordonat obligatoriu unor limitări atunci când instanțele au sarcina de a decide dacă interesele justiției impun numirea unui apărător din oficiu pentru acuzat. La numirea avocatului respectiv, instanțele naționale trebuie inevitabil să țină cont de dorința acuzatului. Cu toate acestea, instanțele pot să nu țină seama de aceasta dacă există motive pertinente și suficiente pentru a considera că interesele justiției o impun (Hotărârea din 25 septembrie 1992, pronunțată în Cauza Croissant împotriva Germaniei, paragraful 29, Hotărârea din 25 martie 2008, pronunțată în Cauza Vitan împotriva României, paragraful 59, Hotărârea din 8 februarie 2011, pronunțată în Cauza Micu împotriva României, paragraful 103). Prin urmare, din jurisprudența instanței de la Strasbourg rezultă că limitările admise de aceasta reprezintă expresia preocupării pentru prevenirea unor dubii de natură judiciară, ce pot să apară în cauze concrete, în situații individuale, dispozițiile legale astfel criticate nefiind altceva decât interdicții care constituie măsuri de protecție pentru părți și împotriva unor suspiciuni ce ar putea altera actul de justiție.

22. De asemenea, Curtea a reținut că, deși art. 6 paragraful 3 lit. c) din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale prevede, printre altele, că orice acuzat are dreptul "să fie asistat de un apărător ales de el", Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că textul convențional menționat nu precizează condițiile de exercitare a dreptului fiecărui acuzat de a se apăra prin avocat, lăsând statelor contractante alegerea mijloacelor corespunzătoare ce permit realizarea sa efectivă, Curtea de la Strasbourg urmând să examineze dacă aceste mijloace sunt compatibile cu exigențele unui proces echitabil (Hotărârea din 24 noiembrie 1993, pronunțată în Cauza Imbrioscia împotriva Elveției, paragraful 38).

23. Cât privește critica raportată la încălcarea dispozițiilor art. 23 din Constituție referitor la libertatea individuală, Curtea a constatat că acesta nu are incidență în cauză.

24. Curtea observă, totodată, că, prin Decizia nr. 126 din 3 martie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 185 din 11 martie 2016, a respins excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 88 alin. (2) lit. d) din Codul de procedură penală, reținând că, în aceeași cauză în care autorul excepției are calitatea de inculpat, avocatul său are calitatea de parte, respectiv inculpat, pentru săvârșirea unei infracțiuni care are o strânsă legătură cu infracțiunile săvârșite de autor. De asemenea, instanța de control constituțional a reținut că partea/subiectul procesual principal al

cărei/cărui avocat se află în ipoteza reglementată de art. 88 alin. (2) lit. d) din Codul de procedură penală are libertatea de a-și angaja un alt apărător, iar, în situația în care nu își alege un alt avocat, fie apărătorul aflat în starea de incompatibilitate prevăzută de norma procesual penală criticată își poate asigura substituirea, în condițiile legii speciale, fie organul judiciar va lua măsuri pentru desemnarea unui avocat din oficiu.

25. Așadar, Curtea constată că, potrivit jurisprudenței sale - care își păstrează valabilitatea - alături de posibilitatea părților și a celorlalți subiecți procesuali de a-și alege un alt apărător decât cel aflat în stare de incompatibilitate, dispozițiile art. 88 alin. (2) din Codul de procedură penală instituie garanții ale dreptului la apărare al acestora, în vederea înlăturării oricăror suspiciuni cu privire la asistarea sau reprezentarea lor, contrară intereselor procesuale.

26. De asemenea, Curtea reține că legea procesual penală în vigoare reglementează și dispoziții care, prin conținutul lor normativ, dau expresie secretului profesional al avocatului, o altă garanție a dreptului la apărare. Astfel, potrivit art. 116 alin. (3) din Codul de procedură penală, "(3) Nu pot face obiectul declarației martorului acele fapte sau împrejurări al căror secret ori confidențialitate poate fi opusă prin lege organelor judiciare.", iar, potrivit art. 306 alin. (6) din același act normativ, "(6) Secretul bancar și cel profesional, cu excepția secretului profesional al avocatului, nu sunt opozabile procurorului, după începerea urmăririi penale." Curtea constată însă că, în vederea aflării adevărului în cauza penală, calitatea de martor are întâietate față de calitatea de avocat cu privire la faptele și împrejurările de fapt pe care persoana le-a cunoscut înainte de a dobândi această (s.n. din urmă) calitate [art. 114 alin. (3) din Codul de procedură penală], iar, "(4) Faptele sau împrejurările prevăzute la alin. (3) pot face obiectul declarației martorului atunci când autoritatea competentă sau persoana îndreptățită își exprimă acordul în acest sens sau atunci când există o altă cauză legală de înlăturare a obligației de a păstra secretul sau confidențialitatea." [art. 116 alin. (4) din Codul de procedură penală].

27. Așadar, Curtea reține instituirea, prin normele criticate, a unei incompatibilități între două calități procesuale, respectiv cea de avocat și cea de martor, de principiu, calitatea de martor având întâietate, obligația de a depune mărturie constituind o obligație civică în raport cu interesul public de a se exercita în mod eficient acțiunea penală.

28. Cu toate acestea, Curtea constată că exercitarea dreptului oricărei persoane de a beneficia de asistența juridică a unui avocat ales - garanție a dreptului fundamental la apărare - constituie, în mod firesc, o manifestare privată, pe care, de principiu, legea procesual penală o poate condiționa de respectarea unor obiective de interes public, cum este asigurarea unei bune desfășurări a procesului penal. În mod particular, există însă și situații în care această manifestare/opțiune nu mai produce consecințe în sfera obligației organelor judiciare "de a asigura, pe bază de probe, aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana suspectului sau inculpatului" [art. 5 alin. (1) din Codul de procedură penală]. Legea procesual penală în vigoare normează o astfel de ipoteză la art. 117 atunci când stabilește persoanele care au dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor.

29. În materia audierii martorilor, art. 117 din Codul de procedură penală, având denumirea marginală "Persoanele care au dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor", instituie o situație de excepție de la regula generală prevăzută la art. 114 alin. (1) din același act normativ, conform căreia orice persoană care deține cunoștințe pertinente obiectului probațiunii are capacitatea și obligația de a da declarații în calitate de martor. Norma procesual penală precită reglementează un drept de refuz al audierii prin enumerarea, în mod limitativ, a anumitor categorii de persoane care pot refuza să declare în calitate de martor, printre care soțul, ascendenții și descendenții în linie directă, precum și frații și surorile suspectului sau inculpatului, respectiv persoanele care au avut calitatea de soț al suspectului sau al inculpatului. La acestea, ca urmare a publicării Deciziei Curții Constituționale nr. 562 din 19 septembrie 2017 în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 837 din 23 octombrie 2017, se adaugă și persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți în cazul în care conviețuiesc ori nu mai conviețuiesc cu suspectul sau inculpatul. Asemenea martori sunt eliberați de dilema morală de a alege între o mărturie adevărată, care ar putea periclita relația lor cu suspectul/inculpatul, și o mărturie falsă, care ar proteja această relație, cu riscul condamnării pentru mărturie mincinoasă.

30. În jurisprudența sa, anterior citată, respectiv Decizia nr. 136 din 10 martie 2016, instanța de control constituțional a subliniat caracterul de protecție al incompatibilității reglementate la art. 88 alin. (2) lit. b) din Codul de procedură penală, din perspectiva exercitării cu obiectivitate a mandatului avocațial, în vederea respectării dreptului la apărare al părților sau al unui alt subiect procesual principal. Or, Curtea constată că, în măsura în care "martorul (s.n. avocat) citat în cauză" este o persoană care s-a prevalat de dreptul de a refuza să dea declarații în această calitate, în temeiul art. 117 alin. (1) lit. a) și b) din Codul de procedură penală, raționamentul dezvoltat în Decizia nr. 136 din 10 martie 2016, precitată, nu mai subzistă, așa încât Curtea constată că norma criticată respectă dreptul fundamental la apărare în măsura în care nu se referă la această din urmă categorie de persoane.

31. Curtea a statuat, în jurisprudența sa, că dreptul la apărare este în serviciul efectivității realizării dreptului constituțional al cetățenilor de a se adresa justiției pentru apărarea drepturilor, libertăților și intereselor lor legitime (Decizia nr. 64 din 2 iunie 1994, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 177 din 12 iulie 1994). Totodată, Curtea a calificat art. 24 din Constituție ca fiind o garanție a dreptului la un proces echitabil (Decizia nr. 462 din 17 septembrie 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 775 din 24 octombrie 2014, paragraful 51, și Decizia nr. 111 din 3 martie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 373 din 16 mai 2016, paragraful 23). Având în vedere aceste evoluții jurisprudențiale, Curtea reține că în cursul procedurilor judiciare dispozițiile art. 24 din Constituție se analizează coroborat cu cele ale art. 21 alin. (3) din Constituție, întrucât se subsumează acestora din urmă. În aceste condiții, raportat la cauza de față și ținând seama de faptul că încălcarea dreptului la apărare vizează o procedură judiciară, Curtea reține incidența în cauză a dispozițiilor art. 21 alin. (3) coroborat cu art. 24 alin. (1) din Constituție.

32. Prin raportare la exigențele art. 21 alin. (3) coroborat cu art. 24 alin. (1) din Constituție, Curtea constată că dispozițiile art. 88 alin. (2) lit. b) din Codul de procedură penală, care reglementează ordinea de preferință în cazul în care o persoană întrunește, în cauza penală, două calități procesuale, cea de martor și cea de avocat, instituie - în ipoteza în care martorul (avocat) citat în cauză este o persoană care s-a prevalat de dreptul de a refuza să dea declarații în această calitate în temeiul art. 117 alin. (1) lit. a) și b) din Codul de procedură penală - o limitare nelegală a exercitării dreptului la apărare al părților sau al unui subiect procesual principal.

33. Totodată, Curtea Constituțională a reținut în jurisprudența sa că dreptul la apărare conferă oricărei părți implicate într-un proces, potrivit intereselor sale și indiferent de natura procesului, posibilitatea de a utiliza toate mijloacele prevăzute de lege pentru a invoca în apărarea sa fapte sau împrejurări. Acest drept presupune participarea la ședințele de judecată, folosirea mijloacelor de probă și invocarea excepțiilor prevăzute de legea procesual penală (a se vedea Decizia nr. 667 din 15 octombrie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 870 din 20 noiembrie 2015, paragraful 33). Prin urmare, Curtea constată că, drept exigență impusă de prevederile art. 21 alin. (3) și ale art. 24 alin. (1) din Constituție, este necesar ca dispozițiile art. 88 alin. (2) lit. b) din Codul de procedură penală, care reglementează incompatibilitatea calității de avocat cu cea de martor citat în procesul penal, să instituie, în mod expres, o exceptare în ceea ce privește persoanele care s-au prevalat de dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor, enumerate la art. 117 alin. (1) lit. a) și b) din Codul de procedură penală și stabilite prin Decizia Curții Constituționale nr. 562 din 19 septembrie 2017, precitată.

34. În aceste condiții, în acord cu dreptul părților la un proces echitabil coroborat cu dreptul fundamental la apărare, Curtea constată că dispozițiile art. 88 alin. (2) lit. b) din Codul de procedură penală sunt constituționale în măsura în care nu se referă la "martorul (s.n. avocat) citat în cauză", care s-a prevalat, în temeiul art. 117 alin. (1) lit. a) și b) din Codul de procedură penală, de dreptul de a refuza să fie audiat.

35. Pentru considerentele expuse mai sus, în temeiul art. 146 lit. d) și al art. 147 alin. (4) din Constituție, precum și al art. 1 - 3, al art. 11 alin. (1) lit. A.d) și al art. 29 din Legea nr. 47/1992, cu unanimitate de voturi,

În numele legii
DECIDE:

1. Respinge, ca inadmisibilă, excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 346 alin. (3) lit. b) din Codul de procedură penală, excepție ridicată de Elena Drăgan și Hortenzia Teodor Drăgan în Dosarul nr. 4.544/90/2017/a1 al Curții de Apel Pitești - Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie.

2. Admite excepția de neconstituționalitate și constată că dispozițiile art. 88 alin. (2) lit. b) din Codul de procedură penală sunt constituționale în măsura în care nu se referă la persoanele care s-au prevalat de dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor, în temeiul art. 117 alin. (1) lit. a) și b) din Codul de procedură penală.

Definitivă și general obligatorie.

Decizia se comunică celor două Camere ale Parlamentului, Guvernului, Curții de Apel Pitești - Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie și se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Pronunțată în ședința din data de 19 octombrie 2021.

PREȘEDINTELE CURȚII CONSTITUȚIONALE
prof. univ. dr. VALER DORNEANU

Magistrat-asistent,
Mihaela Ionescu